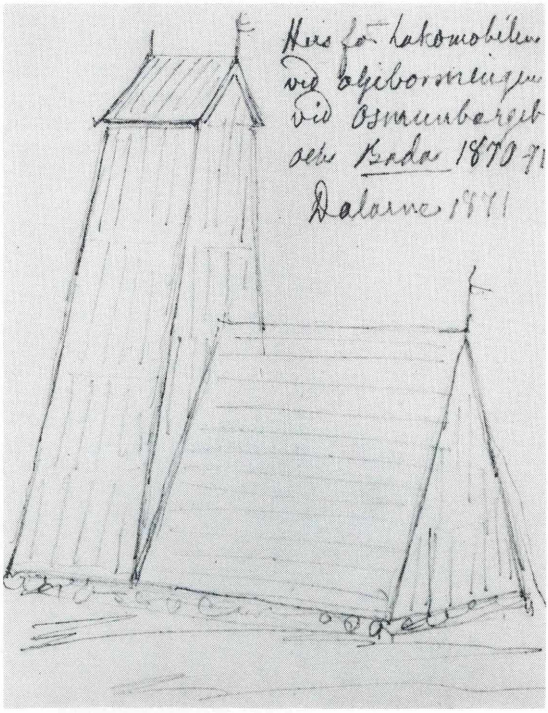
Notiser

Oljeborrning i Dalarna

I dessa dagar, när man med större eller mindre framgång även i vårt land borrar efter den värdefulla bergoljan (petroleum), kan det måhända vara motiverat att erinra om några tidigare sådana försök. Stor uppmärksamhet väckte på sin tid de borrningar som i slutet av 1860-talet gjordes i Osmundsbyn i Boda socken i Dalarna. Befolkningen hade här sedan gammalt observerat fenomen som tydde på närvaron av olja i de komplicerade berglagren. I avsikt att tillvarataga dessa naturtillgångar företogs redan på 1730-talet med dåtida primitiva teknik grävningar i terrängen mellan byarna Gulleråsen och Kärvsåsen.

Det var emellertid först vid 1800-talets mitt som några mer systematiska efterforskningar påbörjades. Man hade nu från USA lärt känna metoden att genom borrning komma åt oljereservoarerna. Ett särskilt bolag bildades och startade i december 1867 sådan borrning nedanför den gamla oljegruvan. Osmundsbergsbolaget inskränkte sin verksamhet till ett enda borrhål, men detta blev till gengäld det djupaste. Sedermera tillkom ytterligare två bolag som upptog ett flertal hål på andra platser i Boda och Rättvik. Vid en av dessa borrningar intill Draggån i sistnämnda socken uppstod en artesisk brunn, kallad Varma källan eller Springkällan, som ännu i våra dagar är en uppskattad turistattraktion.

Borrtornet och byggnad för lokomobilen som drev borren vid Osmundsberget i Boda sn, Dalarna. Teckning av Nils Månsson Mandelgren, Nordiska museets arkiv.

Bland dem som besökte oljefyndigheten vid Osmundsberget var också den vittbefarne konstnären Nils Månsson Mandelgren. På en av sina resor i Dalarna kom han den 19 maj 1870 till Boda, där han åt middag hos patron Schenström och därvid sammanträffade med "Kamrer Westelius från Stockholm, som förestod oljeborrningen vid Osmundberget". Bengt Jacobsson som nyligen utgivit en bok om Mandelgren i Dalarna säger i anslutning härtill: "Från kyrkovallen kunde han se några pumphus borta vid Osmundsberget." Jag vet inte, hur mycket Mandelgren kunde se på det mer än en halv mil långa avståndet, men säkert är i varje fall att han inte nöjde sig med detta. Sannolikt var det följande dag han på vägen över Gulleråsen till Ore själv besökte platsen.

Bland de värdefulla teckningar av honom som finns i Nordiska museets arkiv ingår nämligen också två bilder av borrtornet och den intilliggande byggnaden för lokomobilen, som drev borren. Som synes är det en rätt anspråkslös anläggning men dock mera representativ än den enkla kur kring ett rör, som Karl-Erik Forsslund kunde fotografera 1917 på samma plats och som han avbildar i sitt arbete Med Dalälven från källorna till havet.

Borrningarna vid Osmundsberget gav inte några varaktiga resultat och nedlades därför efter några år. De blev emellertid 1869 föremål för en doktorsavhandling, där vi får närmare uppgifter om det maskineri som var inrymt i borrtornet och om dess prestationer.

Borrhuset var drygt 15 m högt och huset för lokomobilen omkring 21 m långt. Högst upp i tornet satt ett block för uppdragande av borrstången, som hade en längd av 12 m och vägde 425 kg. Man hade först neddrivit tackjärnsrör genom de lösa jordlagren. Borrstången hängde i en stållina och bestod av den s k länkstången, en förlängninsstång och skärborren med en 3½ tum bred egg, som ofta fick utbytas på grund av förslitning. Då och då måste hålet rensas med en s k sandpump av kopparplåt med klaffventil i ändan. Borren lyftes 1,2 m med ångkraft med en vågbalans och fick falla med eget tryck. Genom en sinnrik anordning vreds borren något litet för varje slag för att inte gå i samma spår. Man räknade med 40 slag i minuten, varigenom man borrade 60–90 cm på 24 timmar, beroende på bergartens större eller mindre hårdhet. Borrningen pågick dag och natt. Man fortsatte till 325 m djup utan att nå urbergsgrunden.

Arbetena följdes med stort intresse av ortsbefolkningen. Deras förhoppningar om en ny lovande naturtillgång delades, som Forsslund skriver, "av många – nu skulle Sverige för sitt oljebehov bli oberoende av utlandet! Men hoppet sveks, oljan minskade, eller den ökade åtminstone ej. Det berättas, att eftersom borrningen var ett bra och lönande arbete, så hällde gubbarna fotogen i rören för att uppehålla vederbörandes förhoppningar, i det längsta."

Gösta Berg

Källor

Erik Berg, Gamla oljegruvan vid Osmundsberg (Dalarnas hembygdsförbunds tidskrift 9, 1929).

Karl-Erik Forsslund, Boda och Bingsjö (Med Dalälven från källorna till havet 7). Stockholm 1922.

S Hjelmquist, Beskrivning till berggrundskarta över Kopparbergs län (SGU Ser Ca nr 40). Stockholm 1966.

Bengt Jacobsson, Nils Månsson Mandelgren i Dalarna. Stockholm 1981.

Carl Gustaf Åström, Om bergoljeborrningarna i Dalarne. Ak avh. Uppsala 1869.